

De muur van Theodosius

Restauratie heeft keerzijde

Op 29 mei 1453 gebeurde het onvoorstelbare. Voor het eerst sinds bijna 1000 jaar wapperde er een andere dan de Byzantijnse vlag op een van de torens van de stadsmuur. Turkse belegeraars waren er in geslaagd de onneembare vesting

Constantinopel binnen te dringen.

Vijftig dagen lang hadden de legers van Mehmet de veroveraar de stad al belegerd. En niets wees erop dat zij in staat zouden zijn de bres te slaan in de 2,5 meter dikke en 8 meter hoge buitenmuur die de hele stad van de Gouden Hoorn tot aan de zee van Marmara afgrensdde. De Byzantijnse verdedigers waanden zich al overwinnaars, de soldaten van de sultan morden en zijn generaals maakten zich op voor een roemloze aftocht toen vijftig Turkse soldaten een schijnbaar onverdedigde kleine zijpoort in de buitenmuur ontdekten. Plotseling waren de rollen omgekeerd. Paniek sloeg toe bij de Byzantijnse aanvoerders en de Turken kregen nieuwe hoop. Binnen twee uur was de stad gevallen.

Onoverwinnelijk

De politieagent bij de Kerkaportte staat druk te gebaren. Eigenlijk is de doorgang veel te smal voor al die auto's, brommers en wandelaars die zich hier door dit smalle poortje de stad in willen begeven. Geen van hen schenkt aandacht aan de bronzen plaquette die aan de buitenzijde rechts is aangebracht. Die geeft de plek aan waar de eerste Ottomaanse troepen de stad binnen stormden. Op dit punt oogt de stadsmuur van Istanbul nu maar weinig indruk-

wekkend. De toren aan de rechterzijde is half vervallen. En het deel tussen de binnen- en de buitenmuur ligt vol met puin en afval.

De onoverwinnelijk geachte muur, die de naam draagt van de Romeinse keizer Theodosius, tijdens wiens bewind (408-450 n.C.) hij werd aangelegd, had een totale lengte van bijna 12 kilometer en bestond uit twee afzonderlijke muren. Zowel de binnen- als de buitenmuur was voorzien van torens. Tussen deze muren lag nog een 20 meter brede en 10 meter diepe gracht. Deze stond normaal droog, maar kon in geval van een aanval binnen twee uur met water worden gevuld. Er waren maar liefst zeven grote en tientallen kleine poorten in de muur die toegang gaven tot de stad. Nadat de Turken de stad hadden ingenomen, bleef deze muur de belangrijkste verdediging van de stad. Tussen 1480 en 1530 werd hij zelfs helemaal opnieuw gerestaureerd en waar nodig nog versterkt. Bij deze restauratie werd de Gouden Poort, eeuwenlang de officiële toegang tot de stad, gedicht en werd het fort Yedikule (lett. zeven torens) gebouwd. Ook de middengracht werd aangepakt.

Verval

De stadsmuur van Istanbul verloor echter net als veel andere stadsmuren in de loop van de 18e eeuw zijn waarde. Vanaf die tijd zette ook het verval in. De enorme groei die de stad in de vorige eeuw doormaakte heeft de muur ook geen goed gedaan. Vier van de grote poorten zijn daardoor in zijn geheel verdwenen en delen van de binnenmuur werden opgeofferd aan woningbouw.

Pas rond 1970 begon het inzicht te dagen dat als er niet snel wat gebeurde de muur in zijn geheel dreigde te verdwijnen. Alleen het deel tussen de Vatan Cadessi tot voorbij de Edirne poort, was toen nog redelijk intact. Met enige moeite kon je daar over ruim een kilometer de muur zelfs helemaal volgen. Dit deel is ook als eerste aangepakt. Zelfs een van de torens is nu weer toegankelijk. Dankzij een ambitieus herstel- en restauratieprogramma zijn daarna ook andere delen van het tracé opgeknapt. Vooral in de omgeving van de Zee van Marmara ligt de muur van Theodosius er bij als of hij gisteren werd aangelegd.

Maar ondanks al dat werk verkeren hele grote stukken nog in deplorabele staat. Zo zijn de restanten van het Blachernaepaleis - het door keizer Athanasius (491-518) begonnen complex dat als de officiële zomerresidentie van de keizerlijke familie fungeerde - die in de directe omgeving van de Gouden Hoorn tegen de muur aan was gebouwd, al jarenlang ontoegankelijk.

Slopen

Veel ernstiger is nog dat op sommige plekken de restauratie van de muur aanleiding is geweest om unieke bebouwing die langs de

Links: Hele grote stukken muur verkeren in deplorabele staat. [foto: Coral Press]

Rechts: Binnen de muur bij de Mevlanapoort, in noordelijke richting. [foto: Rénie van der Putte]

muur stond te slopen. Dat is vooral gebeurd in de omgeving van Sulukule Cadessi. De plaatselijke bevolking die voornamelijk uit zigeuners bestond en die hier eeuwenlang hun onderkomen hadden, zijn door het stadsbestuur verdreven naar plekken ver buiten de stad. En 'hun buurt' is in de afgelopen jaren met de grond gelijk gemaakt. De stad Istanbul is voor deze culturele kaalslag door de Unesco onlangs ernstig berispt, want niet alleen heeft men doelbewust de bestaande zigeunercultuur vernietigd, men heeft ook het grootste deel van de oorspronkelijke, deels nog tot de 16e eeuw teruggaande houten bebouwing, vernield. 'De bebouwing langs de stadsmuur vormde een dermate grote bedreiging voor de muur zelf dat

sloop onvermijdelijk was', was het officiële verweer op deze beschuldigingen. Experts van dezelfde Unesco hebben ook hun twijfels geuit over de manier waarop delen van de restauratie van de muur zijn uitgevoerd. Op veel stukken is bovenop de bestaande fundering een hele nieuwe muur neergezet. Een muur die veel zwaarder is dan zijn voorganger en die dan ook, zo voorspellen de deskundigen, bij de eerste de beste aardbeving volledig in elkaar zal storten. En wat ook erg stoort is dat er vrijwel nergens rekening is gehouden met de plek die de muur in het stedelijk weefsel inneemt. De muur zelf wordt opgeknapt, er komt een stukje groen omheen met soms wat planten en dat is het dan. Dat bijvoorbeeld een van de belangrijkste

verbindingswegen van de stad direct langs de muur loopt dat stoort blijkbaar niemand. 'Door de uitlaatgassen wordt de nieuwe muur in een hoog tempo aangetast, zo snel zelfs dat we moeten vrezen dat over tien jaar we weer terug zijn bij af', aldus een van de ingehuurde Unesco-experts onlangs in een Turkse krant. Gelukkig lijken nu zo langzamerhand de meeste mensen wakker te zijn geworden en nieuwe onderzoeken en gedegen restauratieplannen liggen klaar. Ofschoon er al veel vernield is, is de muur van Istanbul dus nog niet verloren.

Tekst: Jaost Vermeulen

Dankzij een ambitieus herstel- en restauratieprogramma zijn inmiddels delen van het tracé opgeknapt. [foto: Coral Press]

